

ב"ה, יום ב' י"א כסלו תשנ"ה

כבוד משפחת מרן הגאון ר' שלמה גורן
זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא

הנני בזה להעלות על הכתב מה שאמרתי דברים בהספדו של הגר"ש
ביום שלישי יומים אחר פטירתו וקבורתו שבקשוני התלמידים לומדי
האידרא להספידו לפני אמירת השיעור. ואם כי איני רגיל באמירת הספדים
עם כל זה אמרתי מה שהייתי עד ראייה וכעת עוררני שכדאי לעלות על הכתב
כדי שיוכלו בני המשפחה לקרוא הדברים ולשלוח אליהם.

ואכתוב עקרי הדברים, הנה בודאי אתם מכירים את הרב זצ"ל יותר
ממני אבל עם כל זה אני אעיד על דברים שראיתי בקטנותי. זוכרני שהייתי
בא ללמוד עם אבי בבית הכנסת אשר בשכונת כרם בירושלים והרבה פעמים
הייתי בא מוקדם בבית הכנסת והייתי מוצאו יושב בדד ועל שולחנו היה
עומד כד חרס שמיוצרים ערבים והיו רגילים בירושלים בימים ההם
להשתמש בו לקרר המים. והיה שותה המים ולומד בלי הפסק מהבוקר עד
הערב עד שהיה גומר שבע דפי גמרא ביום ובדרך זו היה גומר ש"ס במשך
שנה אחת. ובערב היה בא לבית הכנסת הרב של השכונה הגאון המפורסם ר'
אליהו ראם זצ"ל שהיה בקי וחרیف והיו מפלפלים בפלפול עמוק ורחב וכל
לומדי בית הכנסת היו מקשיבים לויכוח של אריות, ועד היום יותר מחמישים
שנה זוכרני המראות האלו.

וסיפר לי בחור שלמדתי אתו בישיבת חברון והתגייס לצבא בראשית
המדינה ואז ערכו בצה"ל סדר מרכזי כל שנה במקום אחר ובשנה ההיא ערכו
סדר פסח באילת ולמחרת במשך היום לא היה מה לעשות באילת והוא
הבחור הלך לבקר שפת הים ועוד מקומות ואילו הרב מצא או היה אתו ספר
קיצור שו"ע והתחיל בבוקר של יו"ט ללמוד אותו עד שסיים כולו עד הדף
האחרון. ומעתה לא נתפלא על ידיעותיו המרובות שכל שהיה שומע אותו
היה מתפעל איך יתכן לדעת כ"כ הרבה בבלי וירושלמי. אף למי שנתברך
בכשרונות יוצאת מן הכלל עדיין הדבר תמוה איך יתכן לדעת כ"כ הרבה.

אבל מי שידע דרכי לימודו והתמדתו היוצאת מטבע האנושי עכ"פ בזמנינו כבר יכול להבין הדבר. ובעודו בבחרותו היה שמו הולך לפניו בפרסום רב בכל מקומות שהיו שם בני תורה ומביניה. וזוכרני שיצא שמועה שעומד להשתדך עם נכדה של ר' איסר זלמן מלצר ותהום העיר וכבר רצו לתת ולהחיל לו מזל טוב ובסוף נתברר שהיה טעות. והגאון ר' איסר זלמן מלצר שהיה זקן הראשי ישיבות וגאון עצום בארץ ישראל וגדול תלמידי ר' חיים בריסקר זצ"ל כשנודע לו הדבר חלשה דעתו מאד על שלא זכה לכלי מפואר שיהיה נכדו. ועד כדי כך חלשה דעתו שהצדיק המפורסם ר' אריה לויץ היה צריך לבקר להגאון ולפייסו ולדבר על ליבו. עד כדי כך הגיע הערצתו של ר' איסר זלמן מלצר אליו.

והנה להרב היה הרבה מאד מעלות אבל בחרתי לדבר בשבחו ולהתרכז במעלה אחת והיא אהבתו והתמדתו בתורת ד' ועליו אמר המשורר בתהילים מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי [תהלים קיט, צז]. וזוכרני בקטנותי שאבא מארי היה הרבה פעמים מעורר אותי על גדלותו של הבחור גורונציק שבגיל צעיר חיבר ספר על מקואות במתכו[נ]תו של הרדזינער רבי וגדלותו של הרדזינער אין צריך לספר. והנה התרכזתי במעלות אלו משני טעמים: אחד שיתכן שאין יודעים זאת רק יחידים ואף משפחתו אינם יודעים מעלותיו מזמן בחרותו. וטעם שני על מה שכתוב בתשובת הגאונים שרב ראש אמוראי בבל הצטיין בעשרה מעלות של קדושה וכשנפטר חלקו המעלות בין התלמידים וכל תלמיד קבל עליו לקיים ענין אחד של קדושה.¹

והנה עיקר עניני ההספד וסיפור מעלות הנפטר ענינו כך שמצינו שיעקב אבינו בקש מבנו יוסף ועשית עמדי חסד ואמת [בראשית מז, כט] וברש"י חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מקוה לקבל גמול. הרי כל שעושה לחבירו חסד במטרה לקבל תמורה אינו אמת שחסר בחסד. הרב הירש מפרש חסד של אמת שיש שעושים חסד עם חבירו אבל אינו חסד אמיתי. למשל הנותן לחבירו מתנה יתכן שלא טוב למקבל מה שקבל המתנה, אולי זה יהיה סיבה לדבר רע. אבל מה שבקש יעקב אבינו מיוסף הוא חסד

1 ראה תשובות הגאונים שערי תשובה, סימן קעח.

אמיתי שהוא טוב באמת ליקבר בארץ ישראל. וכך אני אומר החסד האמיתי שניתן לתלמידים לעשות לרבים הוא ללמוד ממנו מעלה טובה ולקיימו. וזה טובה גדולה ואמיתית לנפטר שהנה ידוע שיש[ר]אלים נקראים מהלכים דהיינו שאין צדיק עומד בדרגא אחת אלא עולה ומתעלה מיום ליום ואילו מלאך נקרא עומד שלעולם עומד בדרגא אחת כמו שנברא וכמו שאמר זכריה הנביא ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה [זכריה ג, ז]. ולכן הנפטר מחבירו אומר לו לך לשלום ולא לך בשלום דהיינו שיעלה בשלמותו ולא לך בשלמות שכבר יש לו. אבל הנפטר ממת אומר לו לך בשלום שאין מת יכול להתעלות יותר ממה שהתעלה בחיים.² ולכן הגאון מווילנא בכה לפני פטירתו ואמר כמה טוב העולם הזה שבכמה שקלים ניתן לקיים מצוה חשובה כמו בציצית ואיל[ו] [ב]עולם הבא אם יתן כל הון בית במצוה אחת בוז יבזו לו.³ אכן עדיין יתכן שגם מת ונפטר יתעלה בעולם האמת אם השאיר ילדים ותלמידים שמתעלים ומקיימים מצוות מכח חינוכו והשפעתו של הנפטר, הרי נזקף המצוה לזכות המת. ונמצא שבזה שמזכיר מעלות הרב ולומדים ממנו מתעלה המת והוא חסד אמיתי ולכן בחרתי לדבר על מעלה אחת של הרב והוא אהבת התורה ועמלות בה שזה בודאי מתאים לתלמידים של הרב ובה נעשה החסד האמיתי עם רבינו.

זה תוכן ההספד שאמרתי באות[ו] מעמד ואני מרגיש חובה להעלותו על הכתב ולשלחו למשפחה והקב"ה ינחמינו מעצבון ידינו ומאבלותינו על אבדן אבידה גדולה, וכמו שאמרו בגמ' [מגילה כח ע"ב] ווי לארעא דחסריה גברא רבא, ובהרמת קרן התורה ולימודה בהתמדה שזה יזכיר במקצת את דרכו של הרב ובהפצת ספריו תנוחומו [!]. אמנם אמרתי גם דברים בביאור המקראות שמתקשרים עם יסוד דברינו שאחר פטירת האדם עדיין יש אפשרות לעלותו לדרגא גבוהה וח"ו גם להשפיע לא לטובה עם [צ"ל אם] ח"ו התלמיד אינו נוהג כשורה ויתכן שאילו התמסר הרב יותר בחיים חיותו לחנכו היה נמנע בזה גורמים רעה [!]. ואמרתי להם דבר אחד ששמעתי מאבא

2 ראה ברכות סד ע"א, והכותב בעין יעקב שם.

3 ראה החפץ חיים, שם עולם, פרק יט, ובספר עליות עליהו, ירושלים תשמ"ט, עמ' קיג הערה קיז (הערות הרב דוד לוריא).

מארי בביאור דברי שמואל הנביא שאמר לשאול שהעלתו [ו] באוב למה הרגזתני ל[ה]עלות [אותי; ש"א כח, טו], והבעלת אוב אמרה לשאול אלוקים ראיתי עולים, ואמרו בגמ' [חגיגה ד ע"ב] שראתה שנים ששמואל ירא שמא קוראים לו לעמוד בדין ולקח את משה רבינו להעיד עליו. וקשה הרי דנו את הנפטר מיד בפטירתו ומה פחד שמואל שרוצים לדונו. אכן חשש שמא בני שמואל אינם הולכים בדרכיו ואולי יש חסרון בחינוכו ולכן הביא את משה רבינו לעדות.

עוד הזכרתי סברה נכבדה מה שכתב בספר אמונת חכמים ואמרתי את הדבר לפני הרב אונטרמן זצ"ל והוא התפעל מהדבר עד שביקש ממני שאחפש בספר אמונת חכמים ואראה לו בפנים. וזה מה שכתב האמונת חכמים [פרק כב]: בדברי הימים מוזכר שמנשה מלך ישראל עשה תשובה ואילו בספר מלכים לא הזכיר הכתוב דבר זה. ואמר הטעם שמנשה היה מלך רשע ביותר שלא רק חטא כהרבה מלכי יהודה אלא החטיא הרבים ובגלל רשעתו נגזר חורבן הבית המקדש וכמו שכתוב בספר ירמיהו. ומעתה כל זמן שהיה קיים יצא דעבודה זרה דהיינו בבית ראשון לא נתקבלה תשובתו של מנשה שהחוטא ומחטיא אין מקבלים תשובתו כיון שעדיין חוטאין מחמתו. ולכן לא הוזכר תשובת מנשה במלכים שנכתב בבית ראשון. [אבל] בדברי הימים שנכתב בבית שני שכבר בטל יצא יצא דעבודה זרה אז נתקבל תשובת מנשה ונכתבה בספר. מכל זה רואים כמה יכולים תלמידים להטיב עם רבם עם [צ"ל אם] הולכין בדרכיו הישרים וכמה ח"ו יכולים להרע אם אין הולכין בדרכיו ולכן אליהם המצוה להתחזק וכמו שאמרנו לבחור לכל הפחות ענין אחד ממעלות [צ"ל ממעלות] הרב והוא התמדתו בתורה ע"כ.

וגמרתי בדברי תורה שסגולתם לנחם לבות שבורים והקב"ה ירפא שברנו אמן.

בכבוד רב

זלמן נחמיה גולדברג